

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE VE TURİZM

Dr. Alpaslan ALIĞAĞOĞLU* - Faruk ALAEDDİNOĞLU**

ÖZET

Atatürkçü düşünce, bugüne kadar yapılan çalışmalarda, farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Bu çalışmada amaç, Atatürkçü düşünce sistemini turizm açısından ele almaktır. Çalışmada Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri ile Atatürkçü Düşünce adlı kitap kaynak olarak kullanılmış ve Atatürkçü düşünce sistemi içinde turizm olayının rahatça gelişebilme imkânına sahip olduğu görülmüştür. Atatürkçü düşünce-turizm açısından incelendiğinde, "Yurtta Barış, Dünyada Barış" ilkesi, "Yurtta Turizm, Dünyada Turizm" ifadesiyle eş anlamlıdır. Atatürkçü düşüncenin diğer bileşenleri ile birlikte düşünüldüğünde, aynı ilke, Türkiye'nin barışçı imajına olumlu katkıda bulunacaktır. Bu nedenle Türk turizminin bir sloganı da "Atatürk'ün Ülkesine Hoş Geldiniz" olmalıdır. Atatürkçü düşünce sisteminde gençlik ve kültür turizmi ile ekoturizm ön plâna çıkan turizm şekil ve çeşitlerindedir.

Anahtar Kelimeler

Atatürk, Barış, Türk İmajı, Turizm, Turizm Çeşitleri.

* Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Araştırma Görevlisi, Balıkesir.

** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma Görevlisi, Ankara.

KEMALIST THOUGHT AND TOURISM

ABSTRACT

Kemalist thought has been dealt with from different visual angle by the studies so far done. The aim of this study is to take Kemalist thought from tourism's point of view. Atatürk's speeches and statements, together with a book named as Atatürk's Idea are used as an essential source in this study. As a result, it is seen that tourism phenomenon can easily develop in Atatürk's idea system, since peace, security and democracy are among characteristics both systems, Atatürk's Idea System and tourism system, share. When dealt with from Kemalist thought-tourism perspective, the principle of "Peace at home, Peace in the World" amounts to the statement of "Tourism at home, Tourism in the World". When considered with the other components of Kemalist thought, the very element positively contributes to Turkey's peaceful image. For this reason, one of slogans Turkey's tourism have should be "Welcome to Atatürk's Country. Youth, cultural tourism and ecotourism are forms and kinds of tourism that are first in importance in Kemalist thought system.

Key Words

Atatürk, Peace, Turkish Image, Tourism, The Sorts of Tourism.

Atatürkçülük konusunda temelde aynı anlamı taşıyan farklı tanımlar yapılmıştır. Atatürkçülük, “Emperyalist ve kolonyalist karşıtı, lâik, ilerletici, yürüyüş halinde bulunan dinamik, sürekli bir kalkınma hareketi ve sistemidir”¹. Atatürkçülük “Gerçeklere dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünüdür”². Giritli Atatürkçülük ve Kemalizm’i aynı anlamda ele almaktadır. Ona göre “Kemalizm, bir ulusal modernleşme ideolojisidir”³. Mumcu’dan naklen Tarık Zafer Tunaya’ya göre ise Atatürkçülük, “Atatürk’ten çıkan ve onunla gelişen fikirler ve olaylar bütünüdür”⁴.

Atatürkçülük konusunda yazılmış bir çok eser bulunmaktadır. Bütün bu eserleri burada sıralamanın hiç kuşkusuz imkânı yoktur. Ancak “Atatürkçü Düşünce”⁵ adlı eser konunun hangi başlıklar altında ele alındığı hususunda bir bakış açısı sunmaktadır. Adı geçen eserin incelenmesi Atatürkçülük konusunda yazılan eserlerin şu ana başlıklar altında toplandığını göstermektedir: “Atatürkçü Düşünce, Atatürk İlke ve İnkılâpları”, “Atatürk ve Lâiklik”, “Atatürk, Milli Egemenlik, Cumhuriyet ve Demokrasi”, “Atatürk ve Milliyetçilik”, “Atatürk ve İnkılâpçılık”, “Atatürk ve Halkçılık”, “Atatürk, Devlet Kurucusu, Devlet Adamlığı”, “Atatürk ve Hukuk”, “Atatürk ve Çağdaşlaşma”, “Atatürk ve Eğitim”, “Atatürk, Bilim ve Teknoloji”, “Atatürk ve Kültür”, “Atatürk ve Güzel Sanatlar”, “Atatürk ve Gençlik”, “Atatürk ve Kadın Hakları”, “Atatürk ve Askerlik”, “Atatürk ve Ekonomi”, “Atatürk ve Dış Politika”, “Atatürk ve Önderlik” ve “Atatürk’ün Evrenselliği”. Bütün bu eserlerin temel dayanağı, ister makale, isterse kitap şeklinde olsun, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleridir. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri; 1919-1938 yılları arasında Atatürk’ün TBMM ve CHP kurultayında yaptığı konuşmaları, 1906-1938 yılları arasında yurt gezilerinde yaptığı konuşmaları ve 1918-1937 yılları arasında Türk ve yabancı gazete muhabirlerine verdiği demeçleri kapsayan 3 ciltlik bir eserdir. Bu konuda yapılan bir eser de

¹ Kaynar, 1992, “Atatürkçülük”, *Atatürkçü Düşünce*, s. 55.

² İlhan, 1992, “Atatürkçülük Kültür Unsurlarımızdan Birisidir”, *Atatürkçü Düşünce*, s. 817.

³ Giritli, 1992a, “Atatürkçülük İdeolojisi”, *Atatürkçü Düşünce*, s. 67.

⁴ Mumcu, 1992, “Atatürkçülük İdeolojisi (Atatürkçü Düşünce Sistemi)”, *Atatürkçü Düşünce*, s. 77.

⁵ *Atatürkçü Düşünce*, 1992, AKDYYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Evsile'ye aittir. Yazar yukarda ifade edilen söylev ve demeçleri günümüz Türkçe'sine çevirdikten sonra, konularına göre ayırmıştır⁶.

“Kemalizm’i sadece geçmişte yaşanmış bir parlak olay olarak görmek hem yetersiz hem de yanlıştır. Önemli olan; Türk toplumunu her alanda modernleştirmenin reçetesini içeren Kemalizm’in günlük hayata uygulanmasıdır. Türk toplumunun, örneğin, turizm hedeflerine ulaşması için otel, motel, yol, otomatik telefon, su, yeterli demiryolu ve hava yolu gibi altyapı tesisleri ile çağdaş seviyeye getirilmesi lâzımdır”⁷. Giritli'nin turizm konusunda tespit ettiği altyapı ile ilgili konular, hiç kuşkusuz, önemlidir. Ancak konunun, turizm, Atatürkçü düşünce açısından ele alındığında çok daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, Atatürkçü Düşünce konusunda yapılan ve yukarıda ifade edilen ana başlıklara bir başka başlık daha ilâve etmeyi amaçlamakta; Atatürkçü Düşünce ve Turizm konusunu ele almaktadır. Çalışma teorik bir çalışma olup; esas kaynak Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri ile Atatürkçü Düşünce adlı kitap olmuştur. Ancak her iki kavramın da çok kapsamlı oluşu, konunun sınırlı tutulmasına neden olmuştur. Bu makalede Atatürkçü düşünce sisteminde turizmin yeri irdelenmekte, turizm şekil ve çeşitlerinden gençlik turizmi, kültürel turizm ve ekoturizm konusu ele alınmaktadır.

Turizm olayı günümüzde çok sayıda insanın günlük hayatlarını devam ettirdikleri yerlerden geçici olarak başka yerlere hareket etmelerine neden olmaktadır. Bugünkü anlamda turizm yakın zamanların, 20. yüzyılın eseridir. Modern turizm özellikle II. Dünya Savaşından sonra önem kazanmıştır ve günümüzde dünyanın en büyük ekonomik sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Turizm çok kapsamlı bir kavram olup farklı şekillerde tanımlanmıştır. En basit şekliyle turizm “dinlenmek ve tatil geçirmek amacıyla yolculuğa çıkmaktır”⁸. “Turizm insanların normal çalışma ve yaşama alanları dışında yer alan çekim yerlerine geçici hareketleri, bu alanlarda kalışları sı-

⁶ Evsile, 1999, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nin Konular İndeksi, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

⁷ Giritli, 1992a, a.g.m, s. 68.

⁸ Özgüç, 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler, s. 15.

rasında yaptıkları faaliyetler ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için sunulan imkanlara denir"⁹. "Boş zaman (leisure), zaman ölçütü olarak ele alınırsa, bu esnada yapılan faaliyetler rekreasyon olarak ifade edilir. İş seyahatleri bir yana bırakılırsa, turizm rekreasyonel faaliyetlerin farklı bir şeklidir. Bu farklılık turizmin bölgesel, ulusal ve uluslararası mekânda gerçekleşmesiyle ortaya çıkmaktadır"¹⁰. Buna göre turizmi bölgesel, ulusal ve uluslararası mekânda ortaya çıkan rekreasyonel faaliyetler olarak tanımlamak mümkündür.

Turizm üç ana bileşene sahiptir. Bunları lokal, ulaşım ve konaklama şeklinde sıralamak mümkündür. Lokal kavramı çekim yerleri ve buraya turiste sunulan hizmetleri, yani çekicilikleri (güneş, gezme ve görme, sportif faaliyetler gibi) kapsamaktadır. Bu hedeflere varmak için ulaşım gereklidir. Son olarak turist çekim yerlerine varduktan sonra, yiyecek-içecek ve geceleme sağlayan konaklama tesislerine ihtiyaç duyacaktır¹¹.

Turizm olayı hangi şekilde ve nerede gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, bazı ön koşulların yerine getirilmesi ihtiyacı vardır. Bunlardan biri ayrılabilir boş zamana olan ihtiyaçtır. Ancak boş zamanın tek başına varlığı fazla bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle başka bazı koşulların yerine getirilmesi ihtiyacı vardır ki bunlar da ayrılabilir gelir, teknik imkan ve istektir¹². Bütün bunların yanında kişinin turizm olayına katılmasını sağlayan başka faktörlerin (eğitim, kültürel seviye, ailevi durum, yaş vb.) de varlığı söz konusudur. Ancak anılan faktörlerin yerine getirilmesi barışçıl bir ortamda mümkün görünmektedir. Başka bir anlatımla, gerek uluslararası, gerek ulusal barış ortamı turizmin gelişebilmesi için zorunlu olan ön koşullardan biridir¹³. Haulot'un belirttiği gibi, "Barış ortamının varlığı temeldir ve insanların özgür hareketi için baş koşuldur"¹⁴. Turizm olayında barış "uyumlu ilişkiler anlamına geldiği gibi, savaşın yokluğu anlamına da geldiği konusunda birçok araştırmacı arasında fikir birliği bulunmaktadır.

⁹ Mathieson ve Wall, 1982, *Tourism, economic, physical and social impacts*, s. 1.

¹⁰ Beniface ve Cooper, 1994, *The Geography of Travel and Tourism*, s.1-2.

¹¹ Rabinson, 1976, *A Geography of Tourism*, s. 40.

¹² Usta, 1988, *Turizm, Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım*, s. 5.

¹³ Burkart, Medlik, 1981, *Tourism, Past, Present and Future*, s. 21.

¹⁴ Doğan, 1987, *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*, s. 49.

dır"¹⁵. "Barış kısaca sosyal düzendir, güvenlidir, hukuk ve kazanılmış haklara saygıdır. Toplumun hayatında dengenin sağlanmasıdır. Mücadele, en vahimi olan harp ise anarşidir, karışıklıktır, kararsızlık ve dengesizliktir"¹⁶.

"Yirminci yüzyıl öncesi dönemde, sulh ve harp yalnız bir siyaset işi olarak düşünülmüş onunla da siyaset adamları meşgul olmuştu. Bugün ise sulh ve harp yalnızca bir diplomasi sorunu, konusu olmaktan çıkmış, toplumda yaratılan bulanımlar bakımından siyasal, ekonomik, kültürel ve psikolojik bir sorun olmuştur"¹⁷. Çok yönlü bir olay olan turizm de savaş ve karışıklıklardan, yani güvenlik ortamının yokluğundan etkilenen sektörler arasındadır.

Güvenlik, seyahatlerin ve turizm olayının gelişmesi için önemli olan faktörlerden biridir. Yolculuk ve konaklama sırasında turizm olayına katılanların can ve mal güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Güvenliğin olmadığı ortamlarda turizmin gelişmesi mümkün değildir¹⁸. Başka bir anlatımla savaşlar, savaş öncesi siyasî gerginlikler, seyahat güvenliğini azaltması, seyahatleri güçleştirilmesi, turizmin önemli şartlarından biri olan serbestlik ve hürriyet havasını ortadan kaldırması ile turizmi olumsuz etkilemektedir¹⁹. Yirminci yüzyıl başlarında yaşanan iki dünya savaşı bu olumsuz etkiyi yansıttığı gibi, savaş ve benzeri olaylar günümüze çok yakın dönemde de yaşanmış ve hâlen yaşanmaktadır. Bunlardan biri güney Avrupa'da eski Yugoslavya'nın bölünmesi ile oluşan karışıklıklardır. Yugoslavya, önceleri Akdeniz kıyısında önemli bir çekiciliğe sahip olan ülke konumunda idi. İç karışıklıklar ülkenin turizm hareketlerinden çekilmesine neden olmuştur. Buna ilâve olarak güvenlik nedenleri bu ülke üzerinden ülkemize yönelen Avrupalı turistlerin başka ülkelere gitmesine de yol açmıştır²⁰. Kore, Vietnam, Körfez, Afganistan ve Irak savaşları 20. yüzyılın tanık olduğu diğer savaşlardır.

¹⁵ Var, Ap, 1998, "Tourism and world peace", *Global Tourism*, s. 46.

¹⁶ Eroğlu, 1992, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh", *Atatürkçü Düşünce*, s. 1095.

¹⁷ Eroğlu, a.g.m, s. 1096.

¹⁸ Toskay, 1983, *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, s. 80.

¹⁹ Toskay, a.g.e, s. 94.

²⁰ Gökdeniz, 2004, *Turistik Ürün Analizi*, s. 37.

Günümüzde yaşanan ve diğer olaylarla birlikte turizmi olumsuz yönde etkileyen bir başka gelişme de ülkeler arası anlaşmazlıkların terör yoluyla halledilmesi olayı olmuş, bir bakıma terörizm de küreselleşmiştir. Buna bağlı olarak uçak kaçırma olayları 1970'li yıllardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. Böylece hava alanlarında güvenlik tedbirleri her geçen gün artmış; bu da turizm olayında gerek zaman ve gerekse ekonomik maliyeti artıran neden olmuştur^{21,22}. Örnek olarak ABD'de 11 Eylül 2001 yaşanan terör eylemleri sonrasında ABD hükûmeti 22 Eylül'de Hava Taşımacılığı Güvenlik ve Sistem Stabilizasyonu Yasası'nı çıkarmıştır. Yasada başka bazı kararlar yanında hava alanlarında güvenliği artırmak için 1.5 milyar dolarlık ve güvenlik cihazlarının modernizasyonu için ise 70 milyon dolarlık ödenek ayrılması planlanmıştır²³. Ulu Önder Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi, bütün bu açıklamalar çerçevesinde düşünüldüğünde, turizm olayının gerçekleşmesi bakımından büyük bir anlam kazanmaktadır.

"Türk Milletinin büyük şerefi olan ve aynı zamanda Türk dehasının bir ifadesi olan 'Yurtta barış, Cihanda barış' formülü Mustafa Kemal'indir. Bugün dünya milletleri tam bağımsızlıktan bahsediyorsa, bu fikri ilk ortaya atan Mustafa Kemal olmuştur"²⁴.

"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh için çalışıyoruz" demek barışın sürdürülmesi için gereken güvenlik önlemlerini alacağız demektir. Atatürk için barış ve güvenlik birbirinden ayrılmaz kavramlardı²⁵". "Atatürkçülük, bütün insanların barış ve huzur içinde yaşamasını ister...Barışçılık bağımsız bir devlet olarak yurdumuzda mutlu bir yaşam sürdürmemizi amaçladığı gibi, bizim dışımızda diğer milletlerin de birbirleriyle iyi ilişkiler içinde yaşamalarını öngörür. Atatürk'e göre 'Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı ilkelerinden biri olan Yurtta Barış, Cihanda Barış ilkesi insanîyetin ve uygarlığın refah ve ilerlemesinde en esaslı etkenlerdendir"²⁶. "Yurtta Sulh, Cihanda

²¹ Var, 2004, "Turizmin Tarihsel Gelişimi", *Turizm İlkeler ve Yönetim*, s. 9

²² Var, 2004, "Turizmin Geleceği-Yirmibirinci Yüzyıl", a.g.e, s. 39.

²³ Yavaş, Aydoğdu, 2004, "Küresel Krizleri Yönet (eme) mek, Turizm ve Terörizm". 1. Bahkesir Ulusal Turizm Kongresi, s. 63.

²⁴ Irmak, 1992, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", *Atatürkçü Düşünce*, s. 1088, 1093.

²⁵ Soysal, 1992, "Atatürk'ün Barışçı Politikası ve Dünvadaki Etkileri", *Atatürkçü Düşünce*, s. 1076.

²⁶ Kocatürk, 1992a, Atatürkçülük, Atatürk İlke ve İnkılapları, *Atatürkçü Düşünce*, s. 91.

Sulh en geniş ve en yaygın anlamı ile, teknik bir deyim olan kollektif güvenliği, ülkeler arası barışın korunmasını ve devamlılığını ifade eder²⁷. Bütün bu açıklamaların ışığında denilebilir ki Atatürkçü düşüncede turizm olayı için bütün kapılar ardına kadar açıktır.

“Bir ülkenin siyasal yapısı da, kendisine yönelik, ya da kendisinden kaynaklanan turizm hareketlerini etkilemektedir”²⁸. 1990 sonrası Doğu Avrupa’da yaşanan özgürlük ve çok katılımcı eğilim, toplumsal, siyasal, ekonomik etkileri ile ön plana çıkmış ve birçok sektörü, bu arada turizm olayını olumlu yönde etkilemiştir. Atatürkçü düşüncede yönetim şekli cumhuriyettir. Cumhuriyet halkın kendi kendini yönetmesi demektir. Ulu Önder 27. 09. 1923 Tarihinde Neue Freie Preese Muhabirine verdiği demeçte “...Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Yürütme kudreti, yasama yetkisi milletin tek ve gerçek temsilcisi olan mecliste toplanmıştır. Bu iki kelimeyi bir kelimedede anlatmak mümkündür: Cumhuriyet...”²⁹. Cumhuriyet kişi hak ve özgürlüklerini sınırlamamakta; bu durum turizm sektörünü olumlu yönde etkilemektedir. Kısaca cumhuriyet demek demokrasi demektir. “Turizm ise hızın ve demokrasinin çocuğudur”³⁰.

Turizmi etkileyen faktörlerden biri de turistik alanın-bu arada Türkiye’nin-imagıdır. “İmaj bir birey veya grubun belli bir nesne veya alanla ilgili olarak sahip oldukları bilgi, izlenimler, ön yargılar, hayaller ve hissi düşünceler olarak tanımlanabilir. Bir bireyin turistik alanlarla ilgili algılaması büyük ölçüde aldığı bilgiler sonucunda biçimlenir”³¹.

“Yurtta Barış, Cihanda Barış” ilkesi Türkiye’nin barışçıl tutumunu göstermekte; Türk imajına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Nitekim Paul Dumont Türkiye’yi tanımlarken, aynı olumlu imaja işaret etmektedir: “Lozan antlaşmasıyla çizilmiş, millî hudutlar içinde modern devlet yaratmak, zamanın diğer otoriter rejimlerinin ekserisinin tersine Türk rejimi savaştan değil, kararlılıkla barıştan yanadır. Barış ve kardeşlik kelimeleri Mustafa

²⁷ Eroğlu, 1992, a.g.m, s. 439.

²⁸ Doğan, 1987, *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*, s. 49.

²⁹ Evsile, 1999, a.g.e, s. 20.

³⁰ Andre SIEGFRIED, aktaran Gürdal, 1995. *Turizm Ulaştırması*.

³¹ Avcıkurt, 2003, *Turizm Sosyolojisi*, s. 23.

Kemalin bütün konuşmalarında sık sık kullandığı kelimelerdir. Kemalist Türkiye Avrupa'nın büyük güçleri ile olduğu kadar komşuları ile de dostluk anlaşmaları imzalamaktaydı³².

Bu olumlu imajı pekiştiren başka nedenler de vardır.

Atatürk yabancı devlet adamlarının Türkiye'yi ziyaretlerine büyük önem vermiştir. Bunlar arasında Afgan Kralı Amenuh Han, Irak Kralı Faysal, Yugoslavya Kralı Aleksandr, İran Şahı Rıza, İngiltere Kralı 8. Edward, Ürdün Kralı Abdullah, Romanya Kralı Karol gibi devlet başkanlarının yanı sıra, Yunanistan Başbakanı Venizelos, Metaksas, Balkan devletleri başbakan ve dışişleri bakanları, Fransa eski başbakanlarından Herriot, İsveç veliiahtı da Türkiye'ye görüşmeler yapmak ya da Atatürk'ü tanımak üzere gelmişlerdir. Bunların olumlu izlenimleri ve basında çıkan haberler Türkiye'nin imajını yükseltmiştir³³.

Bu konuda daha birçok örnek bulunmaktadır. Bunlardan biri de 1935 yılında Atatürk'ün Çanakkale'de dünya analarına hitaben Şükrü Kaya'ya okuttuğu notlarıdır. Atatürk Çanakkale'de Mehmetçiğin eşsiz direnişi karşısında hayatlarını yitiren yabancı-istilacı askerlerin annelerine artık gözyaşlarını dindirmelerini öğütlerken; "Bu topraklarda canlarını verenler artık bizim çocuklarımız olmuşlardır" demekte; "onların Mehmetçikle koyun koyuna huzur içinde yattıklarını ve huzur içinde yatacaklarını....." ifade etmektedir³⁴. Bugün Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı çok sayıda yabancı turist çekiyorsa, bunda bu değişin payı büyüktür. Yine bu değişe bağlı olarak Atatürk ta Avusturalya ve Yeni Zelanda'da da bilinmektedir. 1980'li yıllarda Yeni Zelanda'da Wellington yakınlarında yer alan kıyının bir kısmı, Gelibolu'ya benzediği için, Anzak koyunda savaşanların anısına site haline getirilmiş ve bir anıt dikilmiştir. Bu anıtta kısmen Atatürk de anılmaktadır³⁵.

Atatürkçü düşüncenin önemli ilkelerinden biri de, hiç kuşkusuz, lâiklik. "Lâiklik istisnaî bir örnek olan Türkiye dışında İslâm dünyasında

³² Dumont, 1994, *Mustafa Kemal*, s. 129-130.

³³ Soysal, 1992, a.g.m, s. .

³⁴ Taner, 2002, s. 314.

³⁵ Slade, 2003, "Gallipoli Thanatourism, The Meaning of ANZAC", *Annals of Tourism Research*, s. 791.

oluşmuş değildir. Bu açıdan Türkiye İslâm dünyasında tektir”³⁶. Lâiklik ilkesinin Türk imajına olumlu yönde katkıda bulunması söz konusu olabilecektir.

Turizm çeşitli şekillerde sınıflandırılmakta veya ayrıma tâbi tutulmaktadır. Bu ayrımlardan bir kısmı “kişinin turizm olayına katılmasına neden olan motifleri dikkate almaktadır”³⁷. Motifleri dikkate alan ayrımda, turizm çeşitlerinden (doğa ve kültürel turizm gibi) söz edilebilir. Oysa “turizm şekilleri deyimi ile dış sebepler ve etkilere göre farklı nitelendirilen turizm seyri anlaşılmalıdır”³⁸. Örnek olarak gençlik turizmi turizm şekillerindedir. Atatürkçü düşüncede her iki ayrıma örnek olabilecek turizm çeşit ve şekilleri vardır. Bunlardan biri gençlik turizmidir. Bu durum hiç kuşkusuz, Ulu Önderin gençlere verdiği önemden kaynaklanmaktadır.

“Atatürk’ün önemli bir yanı da gençlere verdiği değerdir. Gençlik kavramı Atatürk’te en güzel anlamını bulmuş, en yüce değer yargısına erişmiştir”³⁹. Atatürk’ün gençliğe verdiği önemi, Millî Mücadeleye başlamak üzere Samsun’a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 Tarihini “Gençlik ve Spor Bayramı” olarak gençlere mal etmesinden; söylev ve demeçlerinden anlamak mümkündür. Atatürk verdiği iki büyük nutkun her ikisini de Türk gençlerine seslenerek bitirmiştir⁴⁰. Bunlardan ilki 30 Ağustos 1924 Tarihinde Dumlupınar’da, Başbakanlık Meydan Muharebesinin kazanıldığı alanda, yaptığı konuşmasıdır. Bu konuşmada Ulu Önder gençlere seslenerek; “Gençler! Cesaretimizi takviye ve devam ettiren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık meziyetinizin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en kıymetli örneği olacaksınız.

Ey Yükselen yeni nesil! İstikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik, onu yaşatacak ve devam ettirecek sizsiniz” diyordu⁴¹.

³⁶ Doğan, 2002, “Yabancı Yayın Organlarında Yer Alan Türkiye Haberlerinin Türk İmajına ve Türkiye Turizmine Etkileri, **II. Turizm Şurası Bildirileri**, II. C., s. 54-55.

³⁷ Toskay, a.g.e., s. 153.

³⁸ Toskay, 1983, a.g.e., s. 158.

³⁹ Kocatürk, 1992b, “Atatürk’te ‘Gençlik’ Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri”, **Atatürkçü Düşünce**, s. 877.

⁴⁰ Fezyioğlu, 1992a, “Atatürk ve Gençlik”, **Atatürkçü Düşünce**, s. 870.

⁴¹ Evsile, 1999, a.g.e., s. 33.

Ulu önder ikinci nutkunu Gençliğe Hitabe ile bitirmiştir.

“Ey Türk Gençliği!...Birinci vazifen, Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini sonsuza kadar korumak ve savunmaktır.

...Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur”.

“Gençlik turizmi 15-24 yaş dilimleri arasındaki bireylerin, anne, baba veya diğer aile yakınları olmaksızın turizme katılmalarıdır”⁴². Atatürk'te gençlik kavramı genel olarak biyolojik olarak aynı yaş dilimini ifade eder⁴³.

Gençlik turizmi bazı özellikleri ile diğer turizm şekillerinden farklıdır. Bu özellikler Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetinin teminatı olarak gördüğü gençleri fikren ve fizikî olarak gelişmelerine katkıda bulunacak niteliktedir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Dünya barışını sağlamada önemli yer tutar.
- Gençlerin ve öğrencilerin fiziki güçlerini yükselterek, üretken faaliyetlerini hızlandırır.
- Gençlerin ruhsal ve kültürel yönde gelişmelerine yardımcı olur⁴⁴.

Gençlik turizminin hedefleri de aynı doğrultudadır. Çünkü gençlik turizminin hedefi “dinç, sağlıklı, bakış açısı geniş, teorîği, pratiği bağdaştıran, yaşayarak öğrenen ve eğlenen gençler yaratmak veya en azından bu yönde katkıda bulunmaktır”⁴⁵. Zaten Atatürk'te çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarında gençleri değişik şekillerde tanımlamıştır. Bunları; “fikren, ilmen ve fennen kuvvetli”, “erdemli”, “yüksek karakterli”, “bilimden güç alan”, fikir eğitimi ile olduğu gibi beden eğitimiyle de yeteneklerini geliştirmiş”, “güzel sanatları seven”⁴⁶ şeklinde sıralamak mümkündür.

Atatürk “Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu ka-

⁴² Kozak ve diğerleri, 2001, *Genel Turizm, İlkeler-Kavramlar*, s. 15.

⁴³ Ancak Atatürk bu kavramın zaman zaman yaş sınırlarını aşarak fikri bir anlam kazanmakta, bir diğer ifade ile fikrin yeniliği anlamında kullanılmaktadır (Kocatürk, 1992b: 877)

⁴⁴ Gökdeniz, 2004, *Turistik Ürün Analizi*, s. 95.

⁴⁵ Gökdeniz, 2004, a.g.e., s. 95.

⁴⁶ Feyzioğlu, 1992a, a.g.m., s. 872.

fidir"⁴⁷ demiştir. Atatürk'ü anlamının bir yolu da anılarının geçtiği alanları ziyaret etmektir. Bu bağlamda önem kazanacak yerlerden biri Atatürk Evleridir.

Atatürk Evlerinin geçmişine bakarak Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecini izlemek mümkündür. Atatürk Evleri ulusal kimliğimizin oluşmasında, özellikle de korunmasında önemli bir etkiye sahip olacaktır. Ülkemizin dört bir yanı Atatürk'le bütünleşmiş; O'nun anılarıyla farklı manevî bir anlam kazanmıştır. Atatürk Evleri, Ulu Önder Atatürk'ün çeşitli alanlardaki faaliyetlerinin kalıntıları, yani mirasçılarıdır. Atatürk bizzat kendisi, çeşitli nedenlerle çıktığı yurt gezilerinde, anılarının geçtiği yerleri birkaç kez ziyaret etmiş, bir anlamda miras turizmine katkıda bulunmuştur. O'nun bize miras bıraktığı ve ulusal var oluşumuzun anılarının çevresinde geliştiği Atatürk Evleri bu açıdan değerlendirilirse, miras turizminin gelişmesi mümkün olabilecektir. Bu durumda Atatürk Evlerinin üzerinde bulunduğu hatlar "Atatürk Tur Güzergâhı" olarak geliştirilebilir. Ancak "Atatürk Tur Güzergâhı" çok sayıda gezilecek yerin varlığı ile dikkat çekmektedir. Dolayısıyla konunun malî açıdan önemi ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün yeni kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni gençlere emanet ettiği yukarıda belirtilmişti. Bu bağlamda gençler Atatürk'ün başka bir mirası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle miras turizmi gençlere yönelik sosyal nitelikli olmalıdır. Zaten gençlik turizminin bir özelliği de sosyal nitelikli oluşudur. Böylelikle "Atatürk Tur Güzergâhı" üzerinde Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi"nden söz edilebilir⁴⁸. Yapılacak olan bu faaliyet ile gençler turizm olmasına katılacak, böylece Atatürk'ü daha iyi anlayacaklardır.

Turizm çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Değişen motivasyonlara bağlı olarak farklı turizm çeşitlerinden söz etmek mümkündür. Son yıllarda dünyada yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerle birlikte turizm olgusu farklı boyutlar kazanmıştır. Bu değişiklikler uluslararası seyahatleri gerek nitelik ve gerekse nicelik yönünden etkilemiştir. Bugün 1960 ve 1970'li yıllarda yaygın olan, standart kitlesel ve ana motivasyonu deniz, kum, güneş, sörf ve seksten fazla bir şey olamayan geleneksel tu-

⁴⁷ Kocatürk, 1984, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s. 342.

⁴⁸ Aliğaoğlu, Temurçin, 2004, "Miras Turizmi Açısından Atatürk Evleri", *ERDEM*, s. 130-131.

rizm, yerini daha çok kültür ve doğa eğilimli turizm çeşitlerine bırakmıştır. Böylece son zamanlarda gelişen turizm çeşitlerinden biri de kültür turizmi olmuştur. Kültür turizmi veya kültürel turizm kültürler arasındaki farklılıklardan doğar. Atatürkçü düşüncede kültür önemli olduğu gibi, bu düşünce kültürel turizm için gerekli alt yapının hazırlanmasına da katkıda bulunmuştur.

Kültür kavramı çok kapsamlıdır. Bu sözcüğe çok çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Böyle olunca da onu tanımlamanın zorluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Taylor kültür kavramını “toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevi”⁴⁹ şeklinde tanımlamıştır. “Atatürk, kültürü bugün de kabul edilen en geniş anlamıyla benimsemiş ve kültür ile ilgili değerlendirmelerini bu anlayışa göre yapmıştır. O kültürü uygarlık ile eş anlamlı görmüş, buna göre bir tanım yapmıştır. Atatürk’e göre kültürü uygarlıktan ayırmak güçtür ve gereksizdir. Kültür devlet hayatında, fikir hayatında ve ekonomik hayatta yapılan şeylerin tümüdür”⁵⁰. Yine O, kültürü, “Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, intibah almak (uyanmak), düşünmek, zekâyı terbiye etmektir”⁵¹ şeklinde de tanımlamıştır.

“Bir toplumun genel kültüre ve sanata verdiği önem, turizm ve seyahati özendirici bir etkidir”⁵². Atatürkçü düşünce kültür ve sanata önem vermekte; bunlardan yoksun bir toplumu eksik olarak kabul etmektedir. Nitekim Atatürk, “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür” demektedir. Ulu Önder güzel sanatları güzellik ile eş anlamlı olarak görmekte; ona önem vermektedir. “Bilhassa dil meselelerinde Atatürk’ün sık sık yakınında olanlardan Ahmet Cevat Emre, Dolmabahçe’deki bir sohbeti şöyle anlatmaktadır:

Bir akşam, Dolmabahçe Saray’ında Sanatkâr ve âlimlerin hazır bulunduğu bir toplantıda, sohbet sırasında konu sanatın ne olduğu hususuna gelir. Gazi sanatı şöyle tarif eder: ‘Sanat güzelliğin ifadesidir. Bu ifade söz-

⁴⁹ Bozkurt, 1996, *İnsan ve Kültür*, s. 101.

⁵⁰ İlhan, 1992, “Atatürkçülük Kültürel Unsurlarımızdan Biridir”, *Atatürkçü Düşünce*, s. 807.

⁵¹ Sakaoğlu, 1990, *Atatürk, Gençlik ve Kültür*, s. 18.

⁵² Akgül, 2004, “Kültür Turizmi”, *Turizm, İnkeler ve Yönetim*, s. 210.

le olursa şiir, nağme olursa musiki, nakş ile olursa ressamlık, naht ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık olur"⁵³

1 Kasım 1936 yılında Beşinci Dönem İkinci Toplanma yılını açarken yapmış olduğu konuşma O'nun güzel sanatlara verdiği önemi göstermektedir:

"...Güzel sanatlarda alâkanızı yeniden canlandırmak isterim.

Ankara'da bir konservatuvar ve bir Temsil Akademisi kurulmakta olmasını zikretmek benim için hazdır.

Güzel sanatların her şubesi için, kamutayın göstereceği alâka ve emek, milletin insanî ve medenî hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir..."⁵⁴

Bir memlekette ulusal, uluslar arası turizmin gelişebilmesi, o memleketin bir takım turistik imkânlarla, cazibelere ve servetlere sahip olması ile mümkündür⁵⁵. Kültür turizminde bunlar geçmiş kültürlerle ait mekân ve anıtlardır. Başka bir anlatımla kültürel turizmi geçmiş kültürlerle ait mekân ve anıtların ziyaretine önem vermektedir. Kuşkusuz tarihî öneme sahip bu mekânların açığa çıkarılması, anıtların korunması kadar tarihî-kültürel öneme sahip eserlerin düzenlenmesine de ihtiyaç vardır. Bu konuda yapılan çalışmalara Atatürk yakın ilgi göstermiş ve teşvik etmiştir. Ülkemizde arkeolojik kazılar, müzeler ve arşiv kurma çalışmaları, restorasyon işleri Atatürk tarafından başlatılmıştır. Bu bir anlamda kültür turizminin altyapısını oluşturmak anlamına gelmektedir. "O'nun döneminde Anadolu'nun eski uygarlıklarına, Selçuklu ve Osmanlı dönemi uygarlıklarına kadar çeşitli dönemlere ait eserlerin bulunması ve kurtarılması çalışmalarına bağlı olarak Türkiye'nin bir çok yöresinde müzeler açılmıştır. 1926'da Konya Eski Eserler Müzesi açılarak, Selçuklu Dönemine ve başka dönemlere ait eserler sergilendi"⁵⁶. "10 Eylül 1929 Tarihinde Topkapı Sarayına gelip, Mecidiye köşkünün kapalı bölümünde saklanan padişah tablolarını inceleyen ve

⁵³ Sakaoğlu, 1990, *Atatürk, Gençlik ve Kültür*, s. 30.

⁵⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Düşünceleri I*, 1945, s. 373.

⁵⁵ Çoruh, 1967, *Genel Turizm Bilgisi*, s. 89.

⁵⁶ Feyzioğlu, 1992b, "Atatürk ve Güzel Sanatlar", *Atatürkçü Düşünce*, s. 851.

Fatih'in potresine bakan Mustafa Kemal, Müdür Tahsin Beye, "Bu resimleri sergileyip, halka açmalısınız" demiştir⁵⁷. "9 Mart 1930 Salı günü Antalya müzesini gezmiş, Aspendos'a giderek incelemelerde bulunmuş, müze müdürüne; "Bu tiyatroyu restore ediniz, ama kapısına kilit vurmayınız. Burada temsiller veriniz, güreşler düzenleyiniz" demiştir⁵⁸. Bu düşünce bir bakıma günümüz turizmde yaygın olan, kullanarak koruma uygulamasına uygun düşmektedir.

Kültürel turizm, kuşkusuz, sadece geçmiş kültürlerle ait mekân ve anıtların ziyaret edilmesinden ibaret değildir. Kültür turizmini diğer turizm çeşitlerinden ayıran en önemli fark, onun öğrenme fonksiyonlu oluşudur. Başka bir anlatımla kültür turizmi bir bölgede veya ülkedeki yaşam biçimi üzerine kuruludur⁵⁹. Yaşam biçimi açısından Türk toplumu önemli bir gizil güce sahiptir. Nitekim Atatürk'e göre, "Türk'ün eli işler, gözü güzeli görür, hissi heyecanda olursa, o yalnızca kendi milletine değil, cihan kültürüne örnekler verecek kudretler gösterecektir"⁶⁰.

Turizm başka yönleri yanında ekonomik boyutu olan bir olaydır. Bu olay bir yerde elde edilen refahın başka bir yerde tüketilmesi anlamına da gelmektedir. Son yıllarda bu açıdan büyük bir gelişme göstermiştir. Ekonomik büyümeye koşut olarak, çevresel açıdan olumsuz gelişmeler gerek hızını gerekse şiddetini artırmıştır. Bir bakıma "turizm ve çevre düşman kardeşler haline gelmişlerdir"⁶¹. Kuşkusuz bu gelişme kitlesel turizmden ayrı olarak düşünülmemez. İşte ekoturizm 1990'lı yılların başında, "turizmi turizm yok eder" ifadesini hak eden kitlesel turizme bir tepki biçiminde gelişmiştir. "Ekoturizmin uygulandığı yörelerde, turizmi plânlı, ölçülü, yerel idarecilerin kontrolü altında, çevreye saygılı ve yavaş geliştiren, yapılaşmada yerel mimari özelliklerin korunmasına, arkeolojik kalıntı ve tarihî yapıların özgün ortamla ahenginin bozulmamasına özen gösteren bir turizm şeklidir"⁶².

⁵⁷ Giritli, 1992b, "Atatürk, Kültür ve Sanat", *Atatürkçü Düşünce*, s. 836-837.

⁵⁸ Önder, 1975, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, s. 54.

⁵⁹ Richards, 2001, "The Development of Cultural Tourism in Europe", *Cultural Attractions and European Tourism* s. 7.

⁶⁰ Afet İnan, 1984, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 174.

⁶¹ Kurdoğlu, 2003, "Ekoturizm, Hayata Bakmak", *Yeşil Atlas*, s. 95.

⁶² Doğaner, 1994, "Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-turizm", *Turizm Yılıbıtı*, s. 97.

Atatürkçü düşünce sistemi çevreye duyarlıdır. Dünya ölçüsünde 1990'lı yıllarda önem kazanan çevre bilinci, Atatürkçü düşüncede 1930'lu yıllarda ortaya çıkmıştır. “Yürüyen Köşk” bu olayın simgesidir.

Ulu Önder Atatürk, Bursa'ya bir yolculukları sırasında, Yalova sahillerinden geçerken, birden dallarını özgürce uzatmış, başı dik, asırlık bir çınar ağacı görmüştür. Ağacın bulunduğu yere giden Atatürk, onun gölgesinde oturmuş, sırtını bu çınar ağacına yaslamıştır. Çınar, O'na göre devlettir. Ayağı kalktığı anda kararını vermişti. Bu çınar ağacına yakın olmak istiyordu. Bu da ancak onun hemen yakınında bir ev yaptırarak mümkün olabilirdi. Yapılan bu ev daha sonra “Yürüyen Köşk” adını almıştır.

Ulu Önder bu köşkte aralıklı olarak 311 gün kalmıştır. Bunlardan birinde köşkün hemen yakınındaki ulu çınar ağacının dallarını kesmeye çalışan bir bahçıvanla karşılaşmıştır. Hemen bahçıvanı yanına çağırarak, bunun nedenini sormuştur. Bahçıvana göre ağacın dalları uzamış; köşkün duvarına dayanmıştır. Bu duruma tepki olarak Atatürk, “Ağaç kesilmeyecek, bina kaydırılacak emrini vermiştir. Binanın kaydırılma çalışmaları 1-10 Ağustos 1930 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Böylece ulu çınar ağacı kesilmekten kurtulmuştur⁶³.

Atatürk'ün doğa, dolayısıyla ağaç sevgisini gösteren başka örnekler de vardır. Bozkırın ortasında gelişen Orman çiftliği O'nun eseridir. Bir başka örnek ise Çankaya'da meydana gelmiştir.

“Çankaya'daki bahçesini yapan memur şu fıkrayı anlatmıştı. Bahçeyi dolaşıyorduk. Çok ihtiyar ve geniş bir ağaç Atatürk'ün geçeceği yolu kapıyordu. Ağacın bir yanı havuz, bir yanı dik bir yokuştu. Atatürk ağaca yaslanarak güçlkle karşı tarafa geçti. Atıldım,

– Emrederseniz hemen keseyim, efendim, dedim. Yüziüme baktı:

– Sen hayatında böyle bir ağaç yetiştirdin mi ki keseceksin? Dedi”⁶⁴.

⁶³ İnanç ve diğerleri, 1998, *Yürüyen Köşk*, s. 28. 32.

⁶⁴ Atay, *Babamız Atatürk*.

Sonuç ve Öneriler

Atatürkçü düşüncede turizm olayının gelişimi için bütün kolaylıklar mevcuttur. Barış, güvenlik, demokrasi her iki sistemde ortak buluşma noktasıdır. “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi, Atatürkçü düşünce-turizm bağlamında “Yurtta Turizm, Dünyada Turizm” şeklinde ele alınabilecek niteliktedir. “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi Türkiye’nin barışçı bir ülke olarak imajına olumlu bir katkıda bulunduğu gibi, Atatürkçü düşüncenin diğer bileşenleri, lâiklik, Türk dış politikası gibi, aynı olumlu imajı destekler niteliktedir. Bu çerçevede, Türk turizminin bir sloganı da “Atatürk’ün ülkesine hoş geldiniz” olmalıdır.

Atatürkçü düşünce gençlere önem verir. Kapsam olarak geniş anlam içeren gençlik kavramı, Atatürkçü düşünce-turizm bağlamında biyolojik olarak belirli bir yaş dilimine karşılık gelmektedir. Atatürkçü düşüncede gençler, geleceğin teminatıdır ve belirli özelliklere sahiptirler. Gençlik turizmi bu özelliklerin güçlendirilmesi yönünde olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Ayrıca “Atatürk Tur Güzergâhı” üzerinde düzenlenecek “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi” gençlerin Atatürk’ü anlaması, Türk benliğinin oluşması ve korunması konusunda önemli katkı sağlayacaktır.

Atatürkçü düşünce kültüre, dolayısıyla kültür turizmine önem vermektedir. Kültür turizmde her dönemde önemli bir eleman olmakla birlikte, asıl önemini 1980’li yıllarda kazanmıştır. Atatürkçü düşünce kültür turizminin başlıca çekicilikleri sayılacak, tarihî mekânların bulunmasına, anıtlara, müzelere ve sanata önem vermiş; dolayısıyla kültürel turizm için altyapı sağlamıştır. Bu düşünce sistemine göre Türk insanı, dünya kültürleri içinde zengin bir potansiyeldir. Buna bağlı olarak farklı kültürleri tanımak ve ziyaret amaçlı seyahatlerin meydana gelmesi potansiyeli yüksektir. Atatürkçü düşünce kültürel varlıkların, korunmasının bunların kullanımı ile gerçekleşebileceği düşüncesine sahiptir. Kullanma ile birlikte koruma düşüncesi, turizmde, özellikle kültür turizminde, son zamanlarda yaygın uygulama alanı bulan bir düşüncedir.

Atatürkçü düşünce sistemi çevreye duyarlıdır. Bu nedenle Atatürkçü düşünce sisteminde “turizmi turizm yok eder” ifadesinin yeri yoktur. Bu düşüncede “turizm ve çevre birbirini seven kardeşlerdir”. Buna bağlı olarak ekoturizm Atatürkçü düşünce-turizm olgusunun önemli bir bileşenidir.

KAYNAKÇA

- Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, 1984.
- Akgül, O., “Kültür Turizmi”, **Turizm, İlkeler ve Yönetim**, s. 209-226, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.
- Aliağaoğlu, A., Temurçin, K., “Miras Turizmi Açısından Atatürk Evleri”, **ERDEM**, C. 14, S. 41., 2004, s. 119-138.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, Maarif Matbaası, İstanbul, 1945.
- Atay, F.R., **Babamız Atatürk**, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1995.
- Avcıkurt, C, **Turizm Sosyoloji**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Boniface, B., Cooper, C, **The Geography of Travel and Tourism** (Second Edition), Butterworth-Heinemann, Oxford, 1994.
- Burkart, A.J., Medlik, S., **Tourism, Past, Present and Future**, Heinemann Professional Publishing, London, 1981.
- Bozkurt, G., **İnsan ve Kültür** (7. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Çoruh, S., **Genel Turizm Bilgisi**, Güven Matbaası, Ankara, 1967.
- Doğan, H.Z., **Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri**, Uğur Ofset Matbaacılık ve Ticaret, İzmir, 1987.
- Doğan, S., “Yabancı Yayın Organlarında Yer Alan Türkiye Haberlerinin Türk İmajına ve Türkiye Turizmine Etkileri”, **II. Turizm Şurası Bildirileri**, II.C, s. 51-68, Ankara, 2002.
- Doğaner, S., “Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-turizm”, **Turizm Yıllığı**, 1994, s. 94-107.
- Dumont, P., **Mustafa Kemal**, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları Atatürk Dizisi, Ankara, 1994.
- Eroğlu, H., “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”, **Atatürkçü Düşünce**, s. 1095-110, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1985.
- Evsile, M., **Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinin Konular İndeksi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- Feyzioğlu, T., “Atatürk ve Gençlik”, **Atatürkçü Düşünce**, s. 867-876, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992a.
- Feyzioğlu, T., “Atatürk ve Güzel Sanatlar”, **Atatürkçü Düşünce**, s. 841-854, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992b.

Giritli, İ., "Atatürkçülük İdeolojisi", **Atatürkçü Düşünce**, s. 67-72, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992a.

Giritli, İ., "Atatürk, Kültür ve Sanat", **Atatürkçü Düşünce**, s. 833-840, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992b.

Gökdeniz, A., **Turistik Ürün Analizi**, Balıkesir, 2004.

Gürdal, M., **Turizm Ulaştırması**, Karınca Matbaası, İzmir, 1995.

Önder, M., **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975.

Özgüç, N., **Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998.

Irmak, S., "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", **Atatürkçü Düşünce**, s. 1085-1093, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

İnanç, N., Sargın, A., Aksakallı, M., **Yürüyen Köşk**, TC Çevre Bakanlığı, Çevre Eğitimi ve Yayın Daire Başkanlığı, Ankara, 1998.

İlhan, S., "Atatürkçülük Kültür Unsurlarımızdan Birisidir", **Atatürkçü Düşünce**, s.807-819, AKATYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

Kaynar, R., "Atatürkçülük", **Atatürkçü Düşünce**, s. 35-55, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

Kocatürk, U., **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, 1984.

Kocatürk, U., "Atatürkçülük, Atatürk İlke ve İnkılapları", **Atatürkçü Düşünce**, s. 83-103, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992a.

Kocatürk, U., "Atatürk'te 'Gençlik' Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri", **Atatürkçü Düşünce**, s. 877-880, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992b.

Kozak, N., Kozak, A. M., Kozak, M., **Genel Turizm, İlkeler-Kavramlar**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2001.

Kurdoğlu, O., "Ekoturizm, Hayata Bakmak", **Yeşil Atlas**, S. 6, Kasım 2003, s. 94-99.

Mathieson, A., Wall, G., **Tourism, economic, physical and social impacts**, Longman Scientific & Technical, 1982.

Mumcu, A., "Atatürkçülük İdeolojisi (Atatürkçü Düşünce Sistemi)", **Atatürkçü Düşünce**, s. 73-81, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

Richards, G., "The Development of Cultural Tourism in Europe", **Cultural Attractions and European Tourism**, In Greg Richards, 2001, s. 3-30.

Robinson, H., **A Geography of Tourism**, MacDonal and Evans, London, 1976.

Sakaoğlu, S., **Atatürk, Gençlik ve Turizm**, Selçuk Üniversitesi Yayınevi, Konya, 1990.

Slade, P., "Gallipoli Thanatourism, The Meaning of ANZAC", **Annal of Tourism Research**, V. 30, N. 4, 2003, pp. 779-794.

Soysal, M., "Atatürk'ün Barışçı Politikası ve Dünyadaki Etkileri", **Atatürkçü Düşünce**, s. 1075-1083, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

Toskay, T., **Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım**, Der Yayınları, İstanbul, 1983.

Taner, M.V., C. 18, S. 52, 2002, s. 314.

Usta, Ö., **Turizm, Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım**, Sumbül Basımevi, İstanbul, 1988.

Yavaş, A., Aydoğdu, Ö., "Küresel Krizleri Yönet (eme) mek, Turizm ve Terörizm", **1. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi**, s. 52-72, Balıkesir, 2004.

Var, T., Ap, J., "Tourism and world peace", **Global Tourism**, In William F. Theobald, s. 44-58, Butterworth-Heinemann, Oxford.

Var, T., "Turizmin Tarihsel Gelişimi", **Turizm İlkeler ve Yönetim**, s. 3-10, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Var, T., "Turizmin Geleceği-Yirmibirinci Yüzyıl", **Turizm İlkeler ve Yönetim**, s. 335-341, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.